

Initiatieven, voedsel, stads- landbouw en recreatiegebieden

Onderzoek **en** Business Intelligence

Initiatieven, voedsel, stads- landbouw en recreatiegebieden

*Uitkomsten van de vragen van de afdeling Ruimtelijke
Ordering uit de Omnibussenquête 2013*

M.J.W. Epskamp

Onderzoek en Business Intelligence
10 september 2013

In opdracht van cluster Stadsontwikkeling

© Onderzoek en Business Intelligence
Auteur: M.J.W. Epskamp
Project: 13-A-0113

Adres: Blaak 34, 3011 TA Rotterdam
Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam
Telefoon: (010) 267 15 00
E-mail: infocos@rotterdam.nl
Website: www.rotterdam.nl/onderzoek

INHOUD

1	Inleiding	5
2	Gemeentelijke dienstverlening bij een initiatief	7
3	Voedsel	9
4	Stadslandbouw	13
5	Groen- en recreatiegebieden in en rond de stad	17
Bijlage I	De betekenis van de percentages; significantie	27
Bijlage II	Enquêtevragen van Ruimtelijke Ordening	31

1 Inleiding

De Omnibusenquête is een jaarlijkse enquête onder Rotterdammers van 16 tot 85 jaar. De enquête wordt uitgevoerd door de afdeling Onderzoek en Business Intelligence (voorheen COS) van de gemeente Rotterdam. De vragen die in de enquête worden opgenomen, zijn afkomstig van verschillende onderdelen van het gemeentelijk concern. De enquête bevat daardoor vragen over verschillende onderwerpen, zoals duurzaamheid, wonen, discriminatie en verkeer en vervoer. Vanwege het grote aantal vragen, worden de vragen over verschillende vragenlijsten verdeeld. Elke vragenlijst wordt uitgezet onder een andere steekproef van Rotterdammers. In 2013 zijn vijf vragenlijsten uitgezet, die elk door ongeveer 1.200 Rotterdammers zijn ingevuld.

Leeswijzer

Dit rapport bevat de uitkomsten van de vragen van de afdeling Ruimtelijke Ordening (cluster Stadsontwikkeling) uit de Omnibusenquête 2013. De vragen gaan over de volgende onderwerpen:

- gemeentelijke dienstverlening bij een initiatief (C-vragenlijst, vraag 45 tot en met 51)
- voedsel (D-vragenlijst, vraag 26 tot en met 31)
- stadslandbouw (D-vragenlijst, vraag 32 tot en met 38) en
- groen- en recreatiegebieden in en rond de stad (E-vragenlijst, vraag 29 tot en met 49)

Al deze vragen zijn opgenomen in bijlage II.

De vier onderwerpen worden behandeld in afzonderlijke hoofdstukken. De uitkomsten van de vragen zijn weergegeven in tabellen en voorzien van korte toelichtingen.

Betekenis van percentages

Een percentage in het rapport geeft meestal een percentage aan van het aantal respondenten (personen die de vraag hebben beantwoord). Bijvoorbeeld: 10 procent betekent 10 procent van de respondenten, wat weer staat voor 10 procent van alle Rotterdammers van 16 tot 85 jaar. De percentages die bij een vraag horen, tellen dus meestal op tot 100 procent, oftewel de totale groep respondenten. Bij sommige vragen tellen de percentages echter op tot meer dan 100 procent, omdat elke respondent meer dan één antwoord mocht geven. Waar dit geldt, staat bij de betreffende tabel "Meer antwoorden mogelijk".

Betrouwbaarheid van onderzoeksuitkomsten

Bij het interpreteren van onderzoeksuitkomsten moet rekening worden gehouden met betrouwbaarheidsmarges. De uitkomsten zijn immers gebaseerd op een enquête onder een *steekproef* van de Rotterdamse bevolking van 16 tot 85 jaar, die waarschijnlijk redelijk, maar niet volledig representatief is voor de *totale* Rotterdamse bevolking van 16 tot 85 jaar. Vanwege het grote aantal respondenten waarop de uitkomsten gebaseerd zijn (dit aantal verschilt per vraag, maar is vaak groter dan 1.000), zijn de betrouwbaarheidsmarges vaak niet groter dan enkele procentpunten. Dit betekent, dat als volgens de enquête bijvoorbeeld 80 procent van de Rotterdammers een bepaalde mening heeft, het werkelijke percentage met 95 procent zekerheid tussen 78 en 82 procent ligt. Meer informatie over betrouwbaarheidsmarges is opgenomen in bijlage I.

2 Gemeentelijke dienstverlening bij een initiatief

In 2012 heeft 7 procent van de Rotterdammers van 16 tot en met 85 jaar iets willen doen waar men hulp of toestemming van de gemeente voor nodig had. Ongeveer de helft van de voorgenomen initiatieven is doorgegaan.

Tabel 2.1 Is het initiatief doorgegaan (of gaat het binnenkort door)? (Alleen beantwoord door respondenten die iets hadden willen doen met hulp of toestemming van de gemeente)

Ja	48%
Nee	52%
Totaal	100%

Initiatieven die bewoners in de enquête hebben genoemd betreffen onder andere:

- Deelname aan schoonmaak- of Opzomeracties
- Het aanvragen van openbare fietsenrekken, speelvoorzieningen, bankjes, vuilnisbakken, visvoorzieningen of verlichting
- Het (mede) organiseren van buurtfeesten, schoolfeesten of evenementen
- Het plaatsen en onderhouden van groen in de openbare ruimte
- Deelname aan (handtekeningen)acties voor inbraakpreventie, voor het behoud van buurthuizen of tegen bouwplannen
- Iets organiseren voor buurtbewoners, bijvoorbeeld danses voor jongeren of gratis maaltijden voor mensen met weinig geld
- Iets ondernemen tegen onveiligheid, vervuiling, leegstand, overlast of straatverzakkingen

Het juiste loket weten bij de gemeente

Driekwart van de Rotterdammers die iets hadden willen doen met hulp of toestemming van de gemeente, wist waar hij of zij daarvoor bij de gemeente terecht kon. Van de mensen die dit wisten zijn relatief veel meer initiatieven doorgegaan (56 procent) dan van de mensen die dit niet wisten (13 procent). Dit impliceert dat het voor bewonersinitiatieven belangrijk is, dat bewoners weten waar ze hiervoor bij de gemeente terecht kunnen.

Tabel 2.2 Wist u waar u moest zijn bij de gemeente? (Alleen beantwoord door respondenten die iets hadden willen doen met hulp of toestemming van de gemeente)

Ja	77%
Nee	23%
Totaal	100%

Ervaringen met de gemeentelijke dienstverlening

Onder de mensen die iets hadden willen doen met hulp of toestemming van de gemeente, verschillen de ervaringen met de gemeentelijke dienstverlening sterk (zie tabel 2.3). 39 procent van de Rotterdammers die hulp of toestemming van de gemeente wilden, vond de dienstverlening goed, 31 procent vond de dienstverlening matig en eveneens 31 procent vond de dienstverlening slecht.

De Rotterdammers van wie de initiatieven zijn doorgegaan, zijn tevredener over de gemeentelijke dienstverlening dan de Rotterdammers van wie de initiatieven niet zijn doorgegaan. Of het hier om een causaal verband gaat, kan niet worden vastgesteld.

Tabel 2.3 Hoe was uw ervaring met de gemeentelijke dienstverlening? (Alleen beantwoord door respondenten die iets hadden willen doen met hulp of toestemming van de gemeente)

Goed (snel geholpen, waren bereid mee te denken / werken)	39%
Matig	31%
Slecht (duurde lang, niet echt bereid mee te denken / werken)	31%
Totaal	100%

De respondenten zijn gevraagd naar een toelichting op hun oordeel over de gemeentelijke dienstverlening. Sommige respondenten zeggen dat de gemeente snel reageerde, of veel steun gaf in de vorm van subsidies of materialen. Respondenten met negatieve ervaringen zeggen onder meer dat de gemeente traag of niet reageerde op hun verzoeken. Ook was voor sommige respondenten onduidelijk waar zij bij de gemeente terecht konden. Een aantal geeft aan van het kastje naar de muur te zijn gestuurd. Andere negatieve opmerkingen betreffen het niet nakomen van beloftes (of het herroepen van toezeggingen), onvoldoende gemotiveerde afwijzingen, onvoldoende medewerking in de uitvoering en het gevoel dat de gemeente het probleem niet serieus nam.

Financiële bijdragen van de gemeente

De meeste mensen die iets hadden willen doen met hulp of toestemming van de gemeente, zeggen dat het wel of niet krijgen van een financiële bijdrage van de gemeente geen rol heeft gespeeld bij het wel of niet doorgaan van het initiatief.

Tabel 2.4 Heeft het wel of niet krijgen van een financiële bijdrage van de gemeente een rol gespeeld bij het wel of niet doorgaan van het initiatief? (Alleen beantwoord door respondenten die iets hadden willen doen met hulp of toestemming van de gemeente)

Ja	37%
Nee	63%
Totaal	100%

Van de mensen die zeggen dat het wel of niet krijgen van een financiële bijdrage wel een rol heeft gespeeld, geeft 60 procent aan dat het initiatief is doorgegaan. Dit percentage wijkt niet heel sterk af van het totale percentage initiatieven dat is doorgegaan (48 procent). De invloed van financiële bijdragen op het doorgaan van initiatieven lijkt dus relatief beperkt.

3 Voedsel

De volgende tabel laat zien waar Rotterdammers hun voedsel kopen of vandaan halen. Uit de tabel blijkt dat bijna alle Rotterdammers voedsel in de supermarkt kopen. Daarnaast koopt een kwart voedsel in een (gespecialiseerde) buurtwinkel en 14 procent voedsel in een biologische winkel. Een klein deel van de Rotterdammers koopt voedsel bij de producent, maakt gebruik van groentepakketten of haalt voedsel uit de eigen tuin of volkstuin. Het aandeel Rotterdammers dat voedsel uitsluitend uit de supermarkt haalt bedraagt 62 procent.

Tabel 3.1 Kunt u aangeven waar u (of iemand anders uit uw huishouden) minstens zes keer per jaar voedsel koopt of vandaan haalt? (Meer antwoorden mogelijk)

Bij de supermarkt	98%
Bij de (gespecialiseerde) buurtwinkel	26%
Bij een biologische winkel	14%
Bij de producent (boer, kweker)	8%
Uit een groentepakket (vaak te bestellen via internet)	2%
Uit mijn eigen tuin of volkstuin	4%

In de vorige Omnibusenquête (2012) is een enigszins vergelijkbare vraag gesteld.¹ De vraag was toen niet waar men *minstens zes keer per jaar* voedsel koopt of vandaan haalt, maar waar men het *belangrijkste deel* van het voedsel vandaan haalt. Ook toen noemde bijna alle respondenten de supermarkt of buurtwinkel. De biologische winkel, de producent en de eigen tuin of volkstuin werden toen nauwelijks genoemd (respectievelijk 3, 1 en 1 procent). Hieruit blijkt dat de meeste mensen die voedsel halen bij de biologische winkel, bij de producent, of uit de eigen (volks)tuin, toch voornamelijk gebruik maken van de supermarkt of buurtwinkel.

Biologisch, fair trade en lokaal geproduceerd voedsel

Vier vijfde van de Rotterdammers hecht belang aan biologisch, fair trade en/of lokaal geproduceerd voedsel. De overige 20 procent vindt geen van deze eigenschappen belangrijk.

Tabel 3.2 Stel: u staat in de supermarkt, en u heeft voor een product de keuze uit drie varianten: biologisch, 'fair trade' en lokaal geproduceerd. Welke van deze drie eigenschappen vindt u het meest belangrijk?

Biologisch: geteeld met respect voor natuur, zonder chemische bestrijdingsmiddelen of kunstmest	18%
Fair trade': producten vanuit eerlijke handel / producten die op een duurzame manier zijn geteeld	15%
Lokaal geproduceerd: producten van lokale producenten / streekproducten	10%
Alle drie even belangrijk	35%
Alle drie niet belangrijk	20%
Biologisch en fair trade	1%
Biologisch en lokaal geproduceerd	1%
Fair trade en lokaal geproduceerd	1%
Totaal	100%

¹ Vraag: Waar haalt u (of uw huishouden) het belangrijkste deel van uw voedsel?

Antwoordcategorieën: (1) bij een supermarkt of buurtwinkel; (2) bij een biologische winkel; (3) bij de producent (boer, kweker); (4) uit uw eigen tuin of volkstuin.

De drie eigenschappen ontlopen elkaar niet veel in het belang dat Rotterdammers er aan hechten. Gevraagd naar wat men de belangrijkste eigenschap vindt, noemt 18 procent biologisch, 15 procent fair trade en 10 procent lokaal geproduceerd, terwijl ruim een derde van de Rotterdammers alle drie de eigenschappen even belangrijk vindt. Een klein deel van de bewoners hecht het meeste belang aan twee van de drie eigenschappen.

Uit de Omnibusenquête 2012 kwamen vergelijkbare cijfers. Bij de vraag “Kiest u als u voedsel koopt bewust voor...?” kruiste 19 procent van de respondenten “ecologische/ biologische producten” aan, koos 14 procent fair trade en antwoordde 8 procent streekproducten.

Lokaal geproduceerd voedsel

Zo'n twee derde (64 procent) van de Rotterdammers vindt lokaal geproduceerd voedsel belangrijk, om uiteenlopende redenen. Zoals te zien in tabel 3,3, zijn de belangrijkste redenen dat het goed is voor het milieu, dat het producenten in de omgeving helpt en dat de koper weet waar het voedsel vandaan komt.

Tabel 3.3 Als u lokaal geproduceerd voedsel (streekproducten) belangrijk vindt: kunt u aangeven waarom u dat belangrijk vindt? (Meer antwoorden mogelijk)

Het is goed voor het milieu (minder vervoer)	29%
Ik help zo graag producenten in de omgeving	24%
Ik wil graag weten waar mijn eten vandaan komt	24%
Streekproducten zijn verser	14%
Ik wil mijn eten zelf kunnen ophalen	8%
Anders	4%
Vindt lokaal geproduceerd voedsel niet belangrijk	36%

In de vorige Omnibusenquête was de vraag anders geformuleerd en daardoor niet helemaal vergelijkbaar.² Desondanks werd ook toen “het is goed voor het milieu” het vaakst genoemd en “ik wil mijn eten zelf kunnen ophalen” het minst vaak genoemd.

Duurzaam geproduceerd voedsel

Van alle Rotterdammers zegt 61 procent wel eens duurzaam geproduceerd voedsel te kopen, terwijl 30 procent dit nooit doet en 9 procent het niet weet. Ongeveer één op de vijf Rotterdammers koopt regelmatig of altijd duurzaam geproduceerd voedsel. Duurzaam geproduceerd voedsel is in de vragenlijst omschreven als “voedsel dat met zorg voor mens en natuur is geproduceerd, waarbij zo zuinig mogelijk is omgegaan met natuurlijke bronnen als land, natuur en water, en waarbij zo min mogelijk bestrijdingsmiddelen zijn gebruikt”.

² Vraag: Als voedsel wordt geproduceerd in de directe omgeving van steden, heeft dat een aantal voordelen. Welke van de volgende voordelen vindt u belangrijk? (Meer antwoorden mogelijk)

Antwoordcategorieën: (1) het is goed voor het milieu (minder vervoer); (2) ik help zo graag producenten in de omgeving; (3) ik wil graag weten waar mijn eten vandaan komt; (4) streekproducten zijn verser; (5) ik wil mijn eten zelf kunnen ophalen.

Tabel 3.4 Koopt u wel eens duurzaam geproduceerd voedsel?

Ja, altijd	3%
Ja, regelmatig	19%
Ja, soms	39%
Nee	30%
Weet niet	9%
Totaal	100%

De mensen die geen duurzaam geproduceerd voedsel kopen, noemen de prijs ("te duur") hiervoor als belangrijkste reden. Een kwart van de Rotterdammers koopt (mede) om die reden geen duurzaam geproduceerd voedsel. Minder genoemde redenen zijn onder andere dat het aanbod van duurzaam geproduceerd te beperkt is en dat duurzaam geproduceerd voedsel geen constante kwaliteit heeft. (Deze redenen gelden voor respectievelijk 4 procent en 1 procent van de Rotterdammers.)

Bewust uit eten gaan

Ongeveer een derde (35 procent) van de Rotterdammers kiest bij het uit eten gaan bewust voor een vegetarisch menu, biologisch eten en/of streekproducten. Eén op de vijf kiest bewust voor streekproducten, terwijl een vegetarisch menu en biologisch eten elk door 10 procent bewust worden gekozen.

In 2012 lagen de percentages iets lager: bijna een derde van de Rotterdammers koos toen bij het uit eten gaan bewust voor steekproducten (18 procent), een vegetarisch menu (7 procent) of biologisch eten (8 procent).

Markten met streek- of biologische producten

De volgende tabel gaat in op vier markten in Rotterdam waar streekproducten en/of biologische producten worden verkocht. Van deze markten trok de biologische weekmarkt op het Eendrachtsplein in 2012 de meeste Rotterdamse bezoekers: 11 procent van de Rotterdammers bezocht deze markt één keer of vaker. De andere drie markten zijn in 2012 elk door 5 tot 7 procent van de Rotterdammers bezocht. In totaal bezocht één op de vijf respondenten in 2012 minimaal één van de vier markten.

Tabel 3.5 In Rotterdam zijn verschillende markten waar streekproducten en/of biologische producten worden verkocht. Hoe vaak heeft u deze markten bezocht in 2012?

	0 keer	1-4 keer	5+ keer	Totaal
De biologische weekmarkt op het Eendrachtsplein	89%	8%	3%	100%
'Rotterdamse Oogst zaait' op het Noordplein	93%	7%	1%	100%
'Rotterdamse Oogstmarkt' in het Museumpark	95%	5%	1%	100%
'Rotterdamse Oogstfestival' op het Heemraadsplein	93%	7%	0%	100%

4 Stadslandbouw

In de Omnibusenquête zijn verschillende vragen gesteld over stadslandbouw. Daarbij is eerst ingegaan op gebieden rondom de stad waar veel landbouw en tuinbouw is en die tevens worden gebruikt voor recreatie, zoals fietsen en wandelen. De respondenten is gevraagd of zij deze gebieden in de afgelopen twaalf maanden hebben bezocht, en zo ja, hoe zij deze gebieden waarderen met een rapportcijfer. De volgende tabel bevat de resultaten: per gebied het percentage respondenten (Rotterdammers) dat het gebied heeft bezocht en het gemiddeld rapportcijfer dat de bezoekers aan het gebied geven. Er zijn ook resultaten weergegeven voor 2010, toen deze vraag eveneens in de Omnibusenquête was opgenomen.

Tabel 4.1 Welk van de volgende gebieden heeft u in de afgelopen twaalf maanden wel eens bezocht? En wilt u een rapportcijfer geven voor de gebieden die u heeft bezocht?

Gebied	Bezoekers		Rapportcijfer	
	2010	2013	2010	2013
Midden-Delfland (Schiedam - Delft)	25%	26%	7,4	7,3
Oranjevuitenpolder (Hoek van Holland)	10%	15%	7,2	7,1
Midden-IJsselmonde (tussen Rhooen en Barendrecht)	22%	23%	7,3	7,2
Westland (Naaldwijk - Schipluiden)	6%	13%	7,2	7,0
Krimpenewaard (Lekkerkerk)	10%	12%	7,5	7,5
Oostland (Berkel)	8%	9%	7,0	7,0
Zuidplaspolder (tussen Nieuwerkerk en Gouda)	11%	12%	7,3	7,0
Hitland (Capelle aan den IJssel)	15%	18%	7,2	7,1
Oost-IJsselmonde (tussen Barendrecht en Zwiindrecht)	13%	13%	7,1	7,0
Westvoorne (omgeving Brielle – Oostvoorne)	17%	19%	7,9	7,8
Hoeksche Waard	13%	13%	7,6	7,3
Een ander boerenlandgebied	11%	7%	7,5	8,0

Bezoekerspercentages

In 2013 heeft 59 procent van de Rotterdammers minimaal één gebied in de tabel bezocht. In 2010 was het percentage vrijwel hetzelfde (58 procent).

De omvang van de percentages in de tabel doet vermoeden, dat respondenten “bezoek” vaak ruim hebben opgevat. Waarschijnlijk hebben niet alle bezoekers op het platteland gewandeld of gefietst, maar gaat het bijvoorbeeld ook om mensen die zijn gaan winkelen in Schiedam of Delft (bezoek aan Midden-Delfland) of op verjaardagsvisite zijn geweest bij familie in Capelle aan den IJssel (bezoek aan Hitland). Tabel 5.1 in het volgende hoofdstuk geeft waarschijnlijk een betere indicatie van bezoek specifiek voor recreatieve doeleinden buiten in groengebieden.

Midden-Delfland is het meest bezochte gebied. Een kwart van de Rotterdammers heeft dit gebied bezocht in de twaalf maanden vóór de laatste enquête. Na Midden-Delfland zijn de meest bezochte gebieden Midden-IJsselmonde (23 procent), Westvoorne (19 procent), Hitland (18 procent) en Oranjevuitenpolder (15 procent). De andere gebieden zijn, op Oostland na, elk door 12 of 13 procent van de Rotterdammers bezocht. De meeste bezoekerspercentages van 2013 verschillen niet veel met die van 2010. Uitzonderingen zijn de percentages van Oranjevuitenpolder en Westland. In beide gevallen is sprake van een relatief sterke toename. Bij Westland is de toelichting veranderd van “Lekkerkerk” (2010) in “Naaldwijk–Schipluiden” (2013), wat wellicht heeft geleid tot meer herkenning bij respondenten en daardoor een hoger bezoekerspercentage. “Een ander boerenlandgebied” is in 2013 minder aangekruist dan in 2010. Bij deze categorie is in twee vijfde van de gevallen het gebied Rottemeren genoemd.

Waardering van gebieden

De waardering voor de verschillende gebieden ontloopt elkaar niet veel. De Krimpenerwaard en Westvoorne worden door Rotterdamse bezoekers gemiddeld met (afgerond) een 8 gewaardeerd, terwijl de andere bij naam genoemde gebieden elk een 7 krijgen. Tussen 2010 en 2013 is er per gebied weinig veranderd. Wel is over het geheel gezien een lichte afname in de waardering van gebieden zichtbaar.

Redenen voor bezoek aan gebieden

De redenen van Rotterdammers om de hiervoor genoemde gebieden te bezoeken, zijn tussen 2010 en 2013 nauwelijks veranderd (zie tabel 4.2). Fietsen, wandelen of anderszins buiten zijn is de belangrijkste bezoekreden. Zoals opgemerkt op de vorige bladzijde, gaat het hierbij waarschijnlijk niet alleen om recreatie op het platteland; men kan ook een luchtje zijn gaan scheppen in een dorp of stad in één van de gebieden.

Er zijn ook veel Rotterdammers die de gebieden bezoeken om van het landschap te kunnen genieten, de natuur te ervaren of er met vrienden of familie samen te komen. Elk van deze redenen geldt voor 16 tot 19 procent van de Rotterdammers. Eén op de twintig Rotterdammers gaat naar de boereengebieden om er een boerenbedrijf of tuinderij te bezoeken. Bij de categorie "iets anders" gaat het in de helft van de gevallen om sporten, vissen, kamperen of varen. Daarnaast heeft 2 procent van de Rotterdammers een gebied voor werk bezocht.

Tabel 4.2 Waarom was u daar toen? (Meer antwoorden mogelijk)

	2010	2013
Ik bezoek zulke gebieden nooit	42%	41%
Om even buiten te zijn (fietsen, wandelen, etc.)	42%	42%
Om van het landschap te genieten (uitzicht, cultuurhistorie)	18%	19%
Om de natuur te ervaren (seizoenen, dieren en planten etc.)	17%	17%
Om een boerenbedrijf of tuinderij te bezoeken	4%	5%
Om met vrienden of familie samen te komen	14%	16%
Iets anders	10%	9%

Bezoek aan boerenbedrijven of tuinderijen

Een vijfde (20 procent) van de Rotterdammers bezoekt wel eens een boerenbedrijf of tuinderij in de omgeving van Rotterdam. In 2010 was dit aandeel wat kleiner, namelijk 16 procent. Vaak doen Rotterdammers dit om bij het boerenbedrijf of de tuinderij voedsel te kopen of te eten. Die reden wordt genoemd door ongeveer de helft van de Rotterdammers die wel eens een boerenbedrijf of tuinderij in de omgeving van Rotterdam bezoeken. Ontspanning is een andere belangrijke reden om een boerderij of tuinderij te bezoeken.

Tabel 4.3 Bezoekt u wel eens een boerenbedrijf of tuinderij in de omgeving van Rotterdam, en zo ja: waarom? (Meer antwoorden mogelijk)

	2010	2013
Ik bezoek nooit een boerenbedrijf of tuinderij in de omgeving van Rotterdam	84%	80%
Om voedsel te kopen of eten	8%	11%
Om iets te leren over ons voedsel en/of de natuur (workshops, rondleidingen, etc.)	3%	3%
Om te ontspannen (terrasje, kinderfeestje, etc.)	5%	6%
Om actief bezig te zijn (vrijwilligerswerk, dieren verzorgen, oogsten, etc.)	0%	1%
Om een andere reden	3%	2%

Overigens is het aandeel Rotterdammers dat wel eens een boerenbedrijf of tuinderij in de omgeving van Rotterdam bezoekt (20 procent), veel groter dan het aandeel Rotterdammers dat in de twaalf maanden voor de enquête boerengebieden rondom de stad bezocht om daar een boerenbedrijf of tuinderij te bezoeken (5 procent, zie tabel 4.2). Blijkbaar hebben de Rotterdammers die wel eens een boerenbedrijf of tuinderij in de omgeving bezoeken, dit niet allemaal in de laatste twaalf maanden en specifiek met dat doel gedaan. Iemand kan bijvoorbeeld in de omgeving zijn gaan fietsen en onderweg aardbeien bij een tuinderij hebben gekocht, terwijl dit laatste niet de reden was om te gaan fietsen.

De meeste Rotterdammers die wel eens een boerenbedrijf of tuinderij in de omgeving van Rotterdam bezoeken, doen dit één tot tien keer per jaar (zie tabel 4.4). Een kwart (27 procent) van de bezoekers brengt minstens één keer per maand een bezoek aan een boerenbedrijf of tuinderij. 15 procent doet dit minder dan één keer per jaar. Ten opzichte van 2010 is de bezoekfrequentie van bezoekers over het geheel gezien iets toegenomen.

Tabel 4.4 Hoe vaak bezoekt u zo'n boerenbedrijf of tuinderij? (Alleen beantwoord door respondenten die wel eens een boerenbedrijf of tuinderij in de omgeving van Rotterdam bezoeken)

	2010	2013
1 keer per week of vaker	8%	7%
1 tot 3 keer per maand	14%	20%
1 tot 10 keer per jaar	58%	58%
Minder dan 1 keer per jaar	20%	15%
Totaal	100%	100%

Verbetering van boerenland

Een derde (34 procent) van de Rotterdammers weet een verbeterpunt voor het boerenland buiten de stad. De rest van de Rotterdammers vindt het boerenland goed zoals het nu is of weet geen verbeterpunt. Betere bereikbaarheid en toegankelijkheid worden het vaakst genoemd als verbeterpunten voor het boerenland. Daarna volgen verbetering van het aanbod van boerenproducten en activiteiten en verbetering van de landschapskwaliteit. De resultaten van 2013 zijn vrijwel identiek aan die van 2010.

Tabel 4.5 Wat moet er volgens u aan het boerenland buiten de stad worden verbeterd? (Meer antwoorden mogelijk)

	2010	2013
Niets; het is goed zoals het nu is	32%	31%
De bereikbaarheid (openbaar vervoer, toegangswegen, etc.)	15%	15%
De toegankelijkheid (aanwezigheid fietspaden en wandelpaden etc.)	12%	11%
De kwaliteit van het landschap	8%	8%
Het aanbod van boerenproducten, activiteiten etc.	10%	10%
De bekendheid, marketing	%	2%
Iets anders	6%	1%
Dat weet ik niet	35%	35%

Bezoek aan volks-, moes- en schooltuinen

In de twaalf maanden voor de Omnibusenquête 2013 is 23 procent van de Rotterdammers wel eens in volkstuin, moestuin of schooltuin in of bij Rotterdam geweest. Van de verschillende soorten tuinen zijn volkstuinten verreweg het meest bezocht, namelijk door 14 procent van de Rotterdammers.

Een vergelijking met 2010 is bij deze vraag niet goed te maken, omdat indertijd heel veel respondenten (30 procent) geen antwoord hebben aangekruist (in 2013 geldt dat slechts voor 6 procent van de respondenten). Afhankelijk van of je deze groep meetelt bij de categorie “geen tuinen bezocht” of helemaal achterwegen laat in de berekening, kom je voor 2010 op minder of juist meer tuinbezoek uit dan in 2013. Wel kan worden vastgesteld, dat het volkstuinbezoek ook in 2010 veel groter was dan het bezoek aan moes- en schooltuinen.

Tabel 4.6 Bent u in de afgelopen twaalf maanden wel eens in één of meer van de volgende soorten tuinen in of bij Rotterdam geweest? (Meer antwoorden mogelijk)

	2013
Volkstuin	14%
Buurtmoestuin	3%
Schooltuin	4%
Moestuin bij mij thuis	4%
Moestuin bij iemand anders thuis	6%
Ik ben de afgelopen twaalf maanden niet in dit soort tuinen in of bij Rotterdam geweest	77%

De volgende tabel laat zien waarom Rotterdammers in de twaalf maanden voor de enquête volkstuinten, moestuinten of schooltuinen hebben bezocht. Uit de enquête van 2013 blijkt dat ruim de helft (57 procent) van de bezoekers een tuin heeft bezocht om er met vrienden of familie samen te zijn. In 2010 ging het nog om een aandeel van 45 procent. Ten opzichte van 2010 noemen nu juist minder bezoekers “om even buiten te zijn” als bezoekredenen. Het sociale aspect wordt dus in 2013 meer benadrukt dan in 2010. Bij de overige redenen zien we een lichte toename van het aandeel bezoekers dat tuinen bezoekt om er voedsel te kweken (van 16 naar 20 procent). Verder worden de verschillende typen tuinen vooral bezocht om actief bezig te zijn of om iets te leren over voedsel of de natuur.

Tabel 4.7 Waarom was u daar toen? (Alleen beantwoord door respondenten die een volks-, moes- of schooltuin hebben bezocht; meer antwoorden mogelijk)

	2010	2013
Om even buiten te zijn	40%	29%
Om zelf voedsel te kweken	16%	20%
Om iets te leren over ons voedsel en/of de natuur	10%	12%
Om zelf actief bezig te zijn	20%	20%
Om met vrienden of familie samen te zijn	45%	57%
Om een andere reden	19%	8%

5 Groen- en recreatiegebieden in en rond de stad

De volgende tabel geeft inzicht in het bezoek van Rotterdammers aan recreatiegebieden buiten de stad, parken in de stad en groenvoorzieningen in de buurt. Naast bezoekerspercentages zijn rapportcijfers opgenomen, die aangeven hoe de gebieden, parken en voorzieningen beoordeeld worden door de Rotterdamse gebruikers.

Tabel 5.1 Heeft u in de afgelopen 12 maanden de volgende groenvoorzieningen bezocht, en zo ja: hoe vaak? En wilt u een rapportcijfer geven, alleen voor de voorzieningen die u heeft bezocht?

	Bezocht	5-9 keer bezocht	10+ keer bezocht	Rapportcijfer
<u>Recreatiegebieden buiten de stad</u>				
Rottemeren	21%	4%	4%	7,6
Lage Bergsche Bos	17%	3%	4%	7,4
Hoge Bergsche Bos	10%	2%	3%	7,3
Zevenhuizer Plas	14%	2%	3%	7,1
Midden Delfland	8%	1%	1%	7,3
Ackerdijkse Plassen	4%	0%	0%	7,0
Hitland (Capelle aan den IJssel)	6%	1%	1%	6,9
Oude Maas	14%	2%	2%	7,1
Rhoonse Grienden	9%	1%	1%	7,4
Bernisse	3%	1%	0%	7,1
Brielse Meer	5%	0%	1%	7,2
Strand Hoek van Holland	29%	4%	3%	7,2
Een ander bos of park in de omgeving van Rotterdam	25%	5%	8%	7,3
Een natuurgebied verder weg	24%	4%	4%	7,9
<u>Parken binnen de stad</u>				
Kralingse Bos	45%	9%	13%	7,5
Het Park bij de Euromast	36%	5%	4%	7,2
Museumpark	23%	2%	2%	7,1
Vroesepark	12%	2%	2%	7,0
Roel Langerakpark	2%	0%	0%	6,4
Zuiderpark	17%	2%	4%	7,2
<u>Groenvoorzieningen in de buurt</u>				
Parkje of plantsoen in de buurt	33%	7%	19%	7,0
Plein in de buurt	16%	3%	9%	6,4
Speelveld in de buurt	13%	2%	7%	6,8
Speeltuin in de buurt	15%	3%	7%	7,0
Kinderboerderij	21%	5%	5%	7,4

Bezoekerspercentages

De kolom 'bezocht' laat zien welk deel van de Rotterdammers de verschillende groenvoorzieningen in de twaalf maanden vóór de enquête (grofweg: in 2012) heeft bezocht. De bezoekerspercentages lopen sterk uiteen. Van de recreatiegebieden buiten de stad is het strand van Hoek van Holland het meest bezocht, namelijk door 29 procent van de Rotterdammers. Daarna volgen Rottemeren (21 procent), Lage Bergsche Bos (17 procent), Zevenhuizer Plas (14 procent) en Oude Maas (eveneens 14 procent). Van de parken heeft het Kralingse Bos het grootste aandeel bezoekers (45 procent), gevolgd door het Park bij de Euromast (36 procent),

het Museumpark (23 procent) en het Zuiderpark (17 procent). Een derde van de Rotterdammers heeft in de twaalf maanden vóór de enquête een parkje of plantsoen in de buurt bezocht en 21 procent bezocht een kinderboerderij.

De kolommen “5-9 keer bezocht” en “10+ keer bezocht” geven een indruk van de frequentie waarmee bezoekers de voorzieningen bezoeken. Bijvoorbeeld: 21 procent van de Rotterdammers heeft Rottemeren bezocht; daarvan heeft ongeveer een vijfde (4 procent van alle Rotterdammers) het gebied vijf tot negen keer bezocht en eveneens een vijfde (4 procent van alle Rotterdammers) het gebied tien of meer keer bezocht.

De tabel toont grote verschillen in bezoekfrequenties. Zo heeft 22 procent van de Rotterdammers het Kralingse Bos vijf of meer keer bezocht, terwijl de andere parken door minder dan 10 procent van de Rotterdammers vijf of meer keer zijn bezocht. Bijna 20 procent van de Rotterdammers heeft tien keer of vaker een parkje of plantsoen in de buurt bezocht, maar gebieden als de Akerdijkse Plassen en Bernisse zijn door (vrijwel) niemand tien keer of vaker bezocht.

Wat ook opvalt, is dat gebieden als het Lage en Hoge Bergsche Bos, relatief meer frequente bezoekers hebben dan gebieden als Rhoonse Grienden en Strand Hoek van Holland. Het Hoge Bergsche Bos is door 10 procent van de Rotterdammers bezocht, waarvan de helft (5 procent) het gebied vijf keer of vaker heeft bezocht. Van de bezoekers van Strand Hoek van Holland (29 procent) heeft slechts een kwart (7 procent) het gebied vijf of meer keer bezocht.

Waardering van groenvoorzieningen

De rapportcijfers in de rechterkolom van tabel 5.1 geven de gemiddelde waardering weer van de Rotterdammers die de betreffende voorzieningen gebruiken. Bijvoorbeeld: de Rotterdammers die in de twaalf maanden vóór de enquête Midden-Delfland hebben bezocht, beoordelen dit gebied gemiddeld met een 7,3. Afgerond wordt het gros van de voorzieningen met een 7 beoordeeld. Uitzonderingen zijn Rottemeren (8), “een natuurgebied verder weg” (8), het Roel Langerakpark (6) en “plein in de buurt” (6).

Vergelijkingen met eerdere jaren

Vragen over bezoek van groenvoorzieningen zijn ook gesteld in de Vrijtijdsomnibus (VTO), edities 2005, 2007 en 2011. De volgende tabel bevat bezoekerspercentages van groenvoorzieningen uit deze VTO edities en zet die tegenover bezoekerspercentages van de Omnibusenquête 2013. De uitkomsten van de VTO zijn niet zondermeer met die van de Omnibusenquête te vergelijken, dus er is voorzichtigheid geboden bij de interpretatie van de cijfers.³

³ De Vrijtijdsomnibus (VTO) is een enquête die OBI (voorheen: COS) elke twee jaar afneemt onder een steekproef van enige duizenden Rotterdammers. De uitkomsten van de VTO-vragen over groenvoorzieningen zijn verwerkt in de rapportages “Bezoek en waardering groenvoorzieningen Rotterdam” (COS, 2008) en “Feitenkaart Bezoek en waardering van groenvoorzieningen door Rotterdammers, 2011” (COS, 2012). Bevindingen uit de Omnibusenquête en VTO kunnen niet zondermeer vergeleken worden, omdat de Omnibusenquête over verschillende onderwerpen gaat en de VTO alleen vragen bevat over vrijetijdsbesteding. Het is gebleken dat hierdoor de VTO een wat andere respons oplevert waarin bijvoorbeeld hoger opgeleiden sterker vertegenwoordigd zijn (waarschijnlijk omdat zij bovengemiddeld veel interesse hebben in zaken waar de VTO uitvoerig op in gaat, zoals cultuur). Bij het vergelijken van cijfers over groenvoorzieningen speelt bovendien, dat de vragen in de VTO anders geformuleerd en gepresenteerd zijn dan in de Omnibusenquête. Zo staan buurtvoorzieningen in de VTO bovenaan de lijst, terwijl ze in de Omnibusenquête onderaan staan (na recreatiegebieden en stadsparken). Het is mogelijk dat respondenten van de Omnibusenquête daardoor minder buurtvoorzieningen hebben aangekruist.

Rechts in de tabel zijn cijfers over de waardering van groenvoorzieningen opgenomen. Deze gegevens zijn afkomstig uit de Omnibusenquêtes van 2008, 2009 en 2013.

Er is in de Omnibus van 2009 en de VTO van 2011 niet gevraagd naar de waardering van parken binnen de stad en groenvoorzieningen in de buurt. In de Omnibus van 2008 en 2009 is niet gevraagd naar de waardering van Strand Hoek van Holland. Enkele voorzieningen uit de vorige tabel worden hier helemaal niet genoemd, omdat ze niet in eerdere enquêtes zijn opgenomen (bijvoorbeeld het Vroesepark).

Tabel 5.2 Percentage Rotterdammers dat in de afgelopen 12 maanden groenvoorzieningen heeft bezocht (in 2005, 2007, 2011 en 2013) en gemiddelde waardering van groenvoorzieningen door bezoekers uitgedrukt in rapportcijfers (2008, 2009 en 2013)

	Bezocht				Rapportcijfer		
	2005 (A)	2007 (A)	2011 (A)	2013 (B)	2008 (B)	2009 (B)	2013 (B)
<u>Recreatiegebieden buiten de stad</u>							
Rottemeren	19%	19%	24%	21%	7,4	7,6	7,6
Lage Bergse Bos	17%	17%	20%	17%	7,3	7,4	7,4
Hoge Bergse Bos	9%	9%	11%	10%	7,4	7,4	7,3
Zevenhuizer Plas	15%	15%	14%	14%	7,0	7,1	7,1
Midden Delfland	5%	5%	8%	8%	7,2	7,4	7,3
Hitland (Capelle aan den IJssel)	5%	5%	7%	6%	6,9	6,9	6,9
Oude Maas	16%	16%	18%	14%	7,2	7,3	7,1
Rhoonse Grienden	11%	10%	12%	9%	7,6	7,8	7,4
Bernisse	4%	4%	4%	3%	7,1	7,5	7,1
Brielse Meer	7%	7%	5%	5%	7,2	7,4	7,2
Strand Hoek van Holland	37%	36%	36%	29%	-	-	7,2
<u>Parken binnen de stad</u>							
Kralingse Bos	45%	48%	-	45%	7,4	-	7,5
Het Park bij de Euromast	33%	35%	-	36%	7,3	-	7,2
Museumpark	18%	16%	-	23%	6,6	-	7,1
Zuiderpark	15%	18%	-	17%	6,9	-	7,2
<u>Groenvoorzieningen in de buurt</u>							
Parkje of plantsoen in de buurt	41%	42%	-	33%	6,7	-	7,0
Plein in de buurt	24%	25%	-	16%	6,3	-	6,4
Speelveld in de buurt	18%	18%	-	13%	6,3	-	6,8
Speeltuin in de buurt	22%	22%	-	15%	6,7	-	7,0
Kinderboerderij	26%	26%	-	21%	7,4	-	7,4

(A) = cijfers uit VTO; (B) = cijfers uit Omnibusenquête

Van de meeste recreatiegebieden en stadsparken zijn de bezoekerspercentages door de jaren niet veel veranderd. Sommige recreatiegebieden, zoals Rottemeren, Lage Bergse Bos en Oude Maas, scoorden wat hoger in 2011 dan in de jaren 2005 en 2007, maar daarna zijn hier de bezoekerspercentages weer gedaald, zodat er per saldo op de lange termijn weinig is veranderd. De twee meest duidelijke veranderingen ten opzichte van eerdere jaren zijn te zien bij het strand van Hoek van Holland en het Museumpark. Het strand is nog steeds het meest bezochte recreatiegebied, maar wordt nu door minder Rotterdammers bezocht dan in voorgaande jaren. Het Museumpark trekt juist meer bezoekers.

De groenvoorzieningen in de buurt scoren nu lager dan in 2005 en 2007. Dit verschil kan een “onderzoekstechnische” oorzaak hebben (zie de voetnoot op de vorige bladzijde), maar waarschijnlijk is er tenminste deels sprake van een werkelijke daling van bezoekerspercentages. Er zijn immers duidelijke verschillen te zien ten opzichte van eerdere jaren bij alle vijf de groenvoorzieningen in de buurt, terwijl er bij de recreatiegebieden en stadsparken relatief weinig is veranderd. We kunnen er dus redelijkerwijs van uitgaan, dat groenvoorzieningen in de buurt nu minder bezocht worden dan in de periode 2005-2007.

Veel groenvoorzieningen in de tabel worden nu ongeveer even hoog gewaardeerd als in 2008/2009. Bij twee voorzieningen – het Museumpark en speelvelden in de buurt – is de waardering met een halve punt toegenomen ten opzichte van 2008.

Redenen voor bezoek aan groenvoorzieningen

Tabel 5.3 laat zien waarom Rotterdammers groenvoorzieningen bezoeken. Er is onderscheid gemaakt tussen de drie soorten voorzieningen die ook in de vorige tabellen zijn onderscheiden: recreatiegebieden buiten de stad, parken binnen de stad en groenvoorzieningen (parken, plantsoenen) in de buurt. Er zijn cijfers weergegeven van de laatste Omnibusenquête (2013) en de enquête van vijf jaar geleden (2008). De antwoordcategorieën “voor een bezoek aan culturele- of horecavoorzieningen” en “om te werken” waren niet opgenomen in de vragenlijst van 2008.

Bij alle drie de voorzieningen worden de zelfde twee bezoekredenen het vaakst genoemd: “voor een wandelingetje, even buiten zijn, de hond uitlaten, enzovoort” en “om te genieten van de natuur, het groen”. Sommige redenen worden bij de ene voorziening vaker genoemd dan bij de andere voorziening. Zo blijkt dat buurtparken vaker dan recreatiegebieden en stadsparken bezocht worden voor een wandelingetje, om even buiten te zijn, of om de hond uit te laten, terwijl recreatiegebieden vaker bezocht worden om te genieten van de natuur of het groen. Stadsparken worden meer dan de andere voorzieningen bezocht om er een culturele- of horecavoorziening te bezoeken.

De percentages van 2013 zijn over het algemeen hoger dan die van 2008, doordat nu meer respondenten twee of meer redenen hebben aangekruist. Blijkbaar zijn er nu meer bezoekers dan vijf jaar geleden die groenvoorzieningen multifunctioneel gebruiken, bijvoorbeeld zowel voor een wandelingetje als voor sport.

Tabel 5.3 Waarom bezoekt u wel eens ...? (Alleen Rotterdammers die deze voorzieningen bezoeken; meer antwoorden mogelijk)

	Recreatiegeb.		Stadspark		Buurtpark	
	2008	2013	2008	2013	2008	2013
Voor een wandelingetje, buiten zijn, hond uitlaten, enz.	51%	57%	60%	59%	64%	67%
Om te genieten van de natuur, het groen	58%	65%	55%	58%	40%	43%
Om anderen te ontmoeten, voor sociale contacten	6%	10%	14%	19%	14%	14%
Om aan sport of spel te doen (uzelf of bijv. uw kinderen)	19%	23%	17%	26%	20%	24%
Voor een bezoek aan culturele- of horecavoorzieningen	-	15%	-	28%	-	9%
Om te werken	-	2%	-	1%	-	1%
Om een andere reden	12%	9%	16%	11%	7%	8%

Verbetering van groenvoorzieningen

Voor elk van de drie soorten groenvoorzieningen is aan de bezoekers gevraagd, wat er verbeterd moet worden (zie tabel 5.4). Een derde van de Rotterdammers die recreatiegebieden buiten de stad bezoeken, vindt dat er niets aan deze gebieden hoeft te worden verbeterd. Van de bezoekers van stads- en buurtparken vindt bijna 30 procent dat de parken geen verbetering behoeven.

Het meest genoemde verbeterpunt voor alle drie de soorten groenvoorzieningen is beheer en onderhoud. Veiligheid staat op de tweede plaats, wat het sterkste geldt voor stadsparken. Bij buurtparken hebben bezoekers relatief veel behoefte aan verbetering van de inrichting. Met de bereikbaarheid van de groenvoorzieningen is het blijkbaar goed gesteld, want relatief weinig bezoekers noemen dit als verbeterpunt.

In 2008 noemden relatief meer bezoekers verbeterpunten dan in 2013. Blijkbaar vindt een groter aandeel bezoekers de groenvoorzieningen nu goed zoals ze zijn. Bij recreatiegebieden en stadsparken is "bereikbaarheid" minder vaak als verbeterpunt genoemd dan vijf jaar geleden. Bij buurtparken is er ten opzichte van 2008 minder behoefte aan verbeteringen van de inrichting en beheer en onderhoud.

Tabel 5.4 Wat moet er volgens u worden verbeterd aan ...? (Alleen Rotterdammers die deze voorzieningen bezoeken; meer antwoorden mogelijk)

	Recreatiegeb.		Stadspark		Buurtpark	
	2008	2013	2008	2013	2008	2013
Niets; het is goed zoals het nu is	27%	34%	27%	29%	23%	28%
De veiligheid	19%	16%	26%	24%	23%	20%
De inrichting	12%	10%	16%	13%	24%	19%
Het beheer en onderhoud	21%	22%	28%	25%	38%	33%
De bereikbaarheid	15%	11%	12%	8%	3%	4%
Meer of andere leuke dingen om daar te doen	14%	14%	17%	18%	15%	14%
Iets anders	10%	7%	13%	8%	13%	9%
Dat weet ik niet / geen mening	13%	14%	6%	11%	6%	9%

Investerings in groenvoorzieningen

Vervolgens is gevraagd in welke van de drie soorten groenvoorzieningen de gemeente méér geld moet investeren (tabel 5.5). Wat direct opvalt, is dat de behoefte aan investeringen samenhangt met de afstand vanaf de woning: 40 procent van de Rotterdammers vindt dat er meer geïnvesteerd moet worden in buurtparken, 23 procent wil meer investeringen in (doorgaans) verder van de woning gelegen stadsparken en 7 procent wil meer investeringen in de nog verder weg gelegen recreatiegebieden buiten de stad. Het kan ook zijn dat recreatiegebieden laag scoren omdat ze veelal buiten de gemeentegrenzen liggen, waardoor het onlogisch kan worden gevonden dat de gemeente daarin moet investeren. Zoals verderop blijkt (tabel 5.6), vinden Rotterdammers investeringen in gebieden buiten de stad vaak de verantwoordelijkheid van andere gemeenten, de provincie of natuurbeheerorganisaties.

Ongeveer een tiende van de Rotterdammers vindt dat er helemaal geen extra geld geïnvesteerd moet worden in recreatiegebieden, stads- of buurtparken. Ruim een kwart weet niet of er geïnvesteerd moet worden, of weet niet in welke soort groenvoorziening er geïnvesteerd moet worden, of heeft hier geen mening over.

De Omnibusenquête van 2008 leverde ongeveer dezelfde resultaten op: buurtgroen scoorde veel hoger dan stadsparken en die scoorden weer veel hoger dan gebieden buiten de stad. Het aandeel van buurtgroen is wel wat afgenomen ten opzichte van vijf jaar geleden, terwijl het aandeel van gebieden buiten de stad iets is toegenomen. De antwoordcategorie “de gemeente moet niet méér geld investeren” was vijf jaar geleden niet opgenomen in de vragenlijst.

Tabel 5.5 In welk soort groen moet de gemeente volgens u méér geld investeren? (In principe één antwoord per respondent, maar soms meer antwoorden gekozen)

	2008	2013
Natuur- en recreatiegebieden buiten de stad	4%	7%
Grote parken binnen de stad	24%	23%
Kleinere buurtparken of plantsoenen	47%	40%
De gemeente moet niet méér geld investeren in zulke soorten groen	-	9%
Dat weet ik niet / geen mening	25%	28%

Wordt Rotterdammers gevraagd wie moet investeren in groenvoorzieningen, dan noemen zij het vaakst de gemeente Rotterdam (zie tabel 5.6). Bij stads- of buurtparken vindt ruim tweederde van de Rotterdammers dat de gemeente verantwoordelijk is voor de investeringen. Op zeer ruime afstand volgen andere partijen, zoals natuurbeheerorganisaties (16 tot 20 procent) en bewoners (6 tot 17 procent).

Bij recreatiegebieden wordt de gemeente Rotterdam ook het vaakst genoemd als verantwoordelijk investeerder, maar duidelijk minder vaak dan bij stads- en buurtparken. Voor recreatiegebieden worden ook vaak andere gemeenten, de provincie of natuurbeheerorganisaties genoemd als partijen die in deze gebieden moeten investeren.

Het is opvallend dat bewoners vaker worden genoemd bij buurtparken dan bij andere typen groenvoorzieningen. Blijkbaar vinden Rotterdammers dat bewoners meer verantwoordelijkheid dragen voor de groenvoorzieningen in hun buurt dan voor verder gelegen groenvoorzieningen.

Tabel 5.6 Wie zouden volgens u moeten investeren in natuur- en recreatiegebieden buiten de stad, in stadsparken in Rotterdam en in buurtgroen in Rotterdam? (Meer antwoorden mogelijk)

	Recreatiegebied	Stadspark	Buurtpark
De gemeente Rotterdam	46%	70%	68%
Andere gemeenten in de regio	23%	-	-
De provincie	39%	-	-
Natuurbeheerorganisaties	31%	20%	16%
Andere organisaties	15%	14%	13%
Bewoners	6%	6%	17%
Anders	3%	2%	2%
Geen mening	26%	24%	22%

Voorzieningen in natuur- en recreatiegebieden

In de natuur- en recreatiegebieden buiten de stad bevinden zich vaak verschillende voorzieningen, zoals cafés, winkels met streekproducten, natuurinformatiecentra, parkeervoorzieningen en fietsverhuur. Respondenten is gevraagd waar in zo'n gebied zij die voorzieningen het liefst zien: onder één dak, dicht bij elkaar of verspreid.

Tabel 5.7 In de natuur- en recreatiegebieden buiten de stad bevinden zich vaak verschillende voorzieningen, zoals cafés, winkels met streekproducten, natuurinformatiecentra, parkeervoorzieningen, fietsverhuur, etc. Waar in zo'n gebied zou u die voorzieningen het liefst zien?

Zo veel mogelijk onder één dak	16%
Dicht bij elkaar in een klein gebied	28%
Verspreid over het hele gebied	25%
Geen voorkeur	32%
Totaal	100%

Uit de antwoorden blijkt dat tweederde van de Rotterdammers hierover een mening heeft en dat deze meningen sterk uiteen lopen. Een zesde van de Rotterdammers heeft het liefst alle voorzieningen onder één dak, terwijl een kwart ze het liefst dicht bij elkaar ziet en eveneens een kwart de voorkeur geeft aan verspreide voorzieningen.

Ongeveer drietiende van de Rotterdamse bevolking zou wel eens willen overnachten in een natuur- of recreatiegebied in de omgeving van de stad (zie tabel 5.8). Deze bewoners hebben geen eenduidige voorkeur voor een bepaald type overnachtingsmogelijkheid. Kamperen, bed & breakfasts en hotels hebben elk de voorkeur van circa 10 procent van de Rotterdammers. Ook heeft 10 procent interesse in bijzondere overnachtingsmogelijkheden, bijvoorbeeld overnachten op het water of in een huifkar.

Tabel 5.8 Zou u eens willen overnachten in natuur- en recreatiegebieden in de omgeving van Rotterdam? (Meer antwoorden mogelijk)

Nee, geen behoefte aan	71%
Ja, kamperen	9%
Ja, bed & breakfast	11%
Ja, bijzondere vorm: op het water, in een huifkar, ...	10%
Ja, een hotel	8%
Ja, anders	1%

Informatie over natuur- en recreatiegebieden

Twee vijfde van de Rotterdammers mist informatie over natuur- en recreatiemogelijkheden in en rond Rotterdam. Het meest gemist wordt een overzicht van het totale aanbod van natuur- en recreatiemogelijkheden in de regio. Daarnaast is er vooral behoefte aan informatie over activiteiten in natuur- en recreatiegebieden.

Tabel 5.9 Mist u informatie over natuur- en recreatiemogelijkheden in en rond Rotterdam? (Meer antwoorden mogelijk)

Nee	59%
Ja, ik mis een overzicht van het totale aanbod in de regio	29%
Ja, ik weet niet waar de natuur- en recreatiegebieden zich bevinden	9%
Ja, ik weet niet wat voor soorten gebieden / landschappen er zijn	8%
Ja, ik weet niet wat er te doen is (activiteiten)	14%
Ja, anders	1%

Midden-Delfland, Rottemeren en Oude Maas

Tot slot zijn in de Omnibusenquête vragen gesteld over drie specifieke recreatiegebieden: Midden-Delfland, Rottemeren (inclusief Hoge en Lage Bergsche Bos en Zevenhuizerplas) en Oude Maas (inclusief Rhoonse Grienden). De vragen over deze gebieden zijn alleen voorgelegd aan de respondenten die het betreffende gebied in de twaalf maanden vóór de enquête hebben bezocht. Voor Midden-Delfland, Rottemeren en Oude Maas gaat het om respectievelijk 8, 36 en 14 procent van de respondenten.

Op de vraag welke aspecten men het meest van belang vindt als onderdeel van een bezoek aan Midden-Delfland, antwoordt een derde van de bezoekers "uitstraling en inrichting van het gebied zelf" (tabel 5.10). Bij de andere twee gebieden wordt dit aspect door een iets groter aandeel (circa 40 procent) van de bezoekers genoemd. Een aspect dat juist voor Midden-Delfland belangrijker wordt gevonden dan voor de andere twee gebieden, is de kwaliteit van de fietsroutes vanuit de stad naar het gebied. Bij Midden-Delfland behoort dit voor 46 procent van de bezoekers tot de belangrijkste aspecten, tegen 36 procent bij Rottemeren en 24 procent bij Oude Maas. Bij alle drie de gebieden noemt een vijfde van de bezoekers het voorzieningenaanbod als één van de belangrijkste aspecten. Het gaat hierbij om leuke dingen om te doen, zoals sportactiviteiten of een bezoek aan een café, restaurant, winkel of informatiecentrum. Wandel- en fietspaden worden voor Midden-Delfland en Rottemeren belangrijker gevonden dan voor Oude Maas.

Tabel 5.10 Kunt u aangeven welke aspecten u het meest van belang vindt als onderdeel van uw bezoek aan ...? (Alleen beantwoord door bezoekers; meer antwoorden mogelijk)

	Midden-Delfland	Rottemeren	Oude Maas
Uitstraling en inrichting van het gebied zelf	33%	38%	42%
Goede fietsroute(s) vanuit de stad naar dit gebied	46%	36%	24%
Leuke dingen om te doen / voorzieningenaanbod	21%	20%	19%
Wandel- en fietspaden in het gebied zelf	49%	47%	36%
Allemaal even belangrijk	17%	22%	31%
Ik vind iets anders belangrijk	14%	8%	7%

Zoals blijkt uit tabel 5.11, geldt voor elk van de drie gebieden, dat ongeveer een derde van de bezoekers het gebied goed vindt zoals het is (geen verbeteringen nodig) en dat een zesde niet weet of er verbeteringen nodig zijn of hier geen mening over heeft. De rest van de bezoekers (dus ongeveer de helft) heeft wel verbeteringsuggesties.

Het meest genoemde verbeterpunt betreft het beheer en onderhoud van recreatiegebied Oude Maas. Dit verbeterpunt wordt door 23 procent van de bezoekers van Oude Maas genoemd. Ook bij Rottemeren is beheer en onderhoud het belangrijkste verbeterpunt (16 procent). Uit het feit dat de percentages tamelijk klein zijn, kan worden opgemaakt dat bezoekers geen ernstige tekortkomingen aan de drie gebieden opmerken. Het gros van de verbeterpunten is door niet meer dan 11 procent van de bezoekers genoemd.

*Tabel 5.11 Wat moet er volgens u aan de Rottemeren worden verbeterd? (Alleen
beantwoord door bezoekers; meer antwoorden mogelijk)*

	Midden-Delfland	Rottemeren	Oude Maas
Niets; het is goed zoals het nu is	33%	34%	29%
De veiligheid	4%	10%	14%
De inrichting	12%	10%	14%
Het beheer en onderhoud	11%	16%	23%
De bereikbaarheid	11%	6%	10%
Meer of andere leuke dingen om daar te doen, zoals	3%	4%	5%
Promotie / bekendheid van het gebied	10%	9%	9%
Meer informatie over het gebied en de activiteiten	11%	10%	7%
Iets anders	14%	9%	9%
Dat weet ik niet / geen mening	16%	16%	15%

Bijlage I De betekenis van de percentages; significantie

Percentages

In deze rapportage staan de uitkomsten meestal in percentagevorm weergegeven. Dit is gedaan omdat percentages in populaties van verschillende grootte (bijvoorbeeld: de steekproef versus heel Rotterdam) onderling gemakkelijker te vergelijken zijn dan aantallen.

Metingen via een steekproef leveren een schatting van de werkelijkheid. Het toevalskarakter van de steekproef heeft als consequentie, dat schatting en werkelijke waarde ten gevolge van het toeval kunnen afwijken. (*Daarnaast* zijn ook afwijkingen mogelijk ten gevolge van andere zaken dan het toeval, zoals onder- en oververtegenwoordigingen van bepaalde categorieën respondenten, bijvoorbeeld door selectieve non-respons.) Deze mogelijke afwijkingen ten gevolge van het toeval kunnen worden uitgedrukt in statistische betrouwbaarheidsmarges. Gangbaar hierbij is een uitdrukking in 95%-betrouwbaarheidsmarges.

De 95%-betrouwbaarheidsmarge bij een steekproefpercentage en een steekproefgrootte geeft aan, hoe groot de afwijking van de geschatte waarde met de werkelijke waarde zou kunnen zijn ten gevolge van het toeval. De betekenis van zo'n marge is, dat, indien de steekproef en de meting vele malen zouden worden herhaald, en steeds een 95%-betrouwbaarheidsmarge zou worden bepaald, de werkelijke waarde zich in 95 van de 100 gevallen binnen de betrouwbaarheidsmarge zal bevinden.

Een betrouwbaarheidsmarge (dus: de onnauwkeurigheid) is kleiner naarmate de steekproef groter is, maar verschilt ook met het gemeten percentage: percentages van rond de 50% hebben de grootste onnauwkeurigheid, en hoe verder het percentage van de 50% af zit, hoe kleiner de onnauwkeurigheid¹. Dit betekent in het bijzonder ook, dat bij heel kleine percentages die zijn veroorzaakt door één of twee respondenten nog sprake kan zijn van een toevalstreffer, maar dat dit niet kan worden gezegd als het wat meer respondenten betreft.

De volgende tabel geeft voor in steekproeven of delen daarvan gemeten percentages de betrouwbaarheidsmarges voor een meting van 50% (dus voor het ongunstigste geval), en ter illustratie ook voor een meting van 10- of 90%.

Figuur 1 De 95%-betrouwbaarheidsmarges van gemeten percentages.

Bij een (deel-)steekproefomvang van:	is 10% eigenlijk:	is 50% eigenlijk:	is 90% eigenlijk:
50	10% ± 8%	50% ± 14%	90% ± 8%
100	10% ± 6%	50% ± 10%	90% ± 6%
150	10% ± 5%	50% ± 8%	90% ± 5%
200	10% ± 4%	50% ± 7%	90% ± 4%
250	10% ± 4%	50% ± 6%	90% ± 4%
500	10% ± 3%	50% ± 4%	90% ± 3%
1.290 (volledige Omnibusenquête A)	10% ± 2%	50% ± 3%	90% ± 2%
1.225 (volledige Omnibusenquête B)	10% ± 2%	50% ± 3%	90% ± 2%
1.174 (volledige Omnibusenquête C)	10% ± 2%	50% ± 3%	90% ± 2%
1.202 (volledige Omnibusenquête D)	10% ± 2%	50% ± 3%	90% ± 2%
1.280 (volledige Omnibusenquête E)	10% ± 2%	50% ± 3%	90% ± 2%
6.171 (volledige Omnibusenquête)	10% ± 1%	50% ± 1%	90% ± 1%

Voorbeeld: als in een steekproef(-deel) van 500 ondervraagden 50% een bepaald antwoord geeft, moet dit gelezen worden als 50% ± 4%, ofwel 46- à 54 procent. Bij kleinere of grotere gemeten percentages wordt deze marge kleiner.

Vergelijkingen

Ook bij de vergelijking van percentages of verdelingen (bijvoorbeeld: tussen mannen en vrouwen, of tussen dit jaar en vorig jaar) is het mogelijk dat een gemeten verschil slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproef of steekproeven. Het gemeten verschil heet in dat geval niet 'significant'. Voor de bepaling of het verschil tussen twee gemeten percentages groot genoeg is om significant te zijn, bestaan wiskundige technieken: de zogeheten χ^2 -toets ('chi-kwadraattoets'). In het algemeen kan gesteld worden, dat de grens tussen 'significant' en 'niet-significant' wat kleiner is dan het totaal van de beide betrouwbaarheidsmarges. Voorbeeld: iets is niet aantoonbaar toegenomen als het vorig jaar volgens de Omnibusenquête 50% was en dit jaar 53%. Een stijging van 10- naar 13% daarentegen is wél significant.

In onderstaande tabel zijn de marges aangegeven waarbinnen verschillen niet significant zijn in drie gevallen: bij vergelijking van de uitkomsten voor twee deelgroepen van elk 250 respondenten, van twee uitkomsten voor de deelgroepen van elk 750 respondenten en van twee uitkomsten voor twee deelgroepen van elk 1.250 respondenten (een ongeveer volledige Omnibusenquête-respons). Voor vergelijking van percentages voor deelgroepen van verschillende omvang gelden weer andere marges: van de uitkomsten van een χ^2 -toets is geen eenvoudig leesbaar en interpreteerbaar totaaloverzicht te geven².

Figuur 2 De 95%-betrouwbaarheidsmarges voor het verschil tussen twee gemeten percentages in drie gevallen.

Bij een (deel-)steekproefomvang van in beide gevallen:	250 respondenten	750 respondenten	1.250 respondenten (volledige respons)
verschilt 10% <i>niet</i> significant van	5,4% t/m 15,8%	7,2% t/m 13,2%	7,8% t/m 12,4%
verschilt 20% <i>niet</i> significant van	13,5% t/m 27,4%	16,2% t/m 24,1%	17,0% t/m 23,2%
verschilt 30% <i>niet</i> significant van	22,3% t/m 38,3%	25,5% t/m 34,7%	26,5% t/m 33,6%
verschilt 40% <i>niet</i> significant van	31,6% t/m 48,7%	35,1% t/m 45,0%	36,2% t/m 43,8%
verschilt 50% <i>niet</i> significant van	41,3% t/m 58,7%	45,0% t/m 55,0%	46,1% t/m 53,9%
verschilt 60% <i>niet</i> significant van	51,3% t/m 68,4%	55,0% t/m 64,9%	56,2% t/m 63,8%
verschilt 70% <i>niet</i> significant van	61,7% t/m 77,7%	65,3% t/m 74,5%	66,4% t/m 73,5%
verschilt 80% <i>niet</i> significant van	72,6% t/m 86,5%	75,9% t/m 83,8%	76,8% t/m 83,0%
verschilt 90% <i>niet</i> significant van	84,2% t/m 94,6%	86,8% t/m 92,8%	87,6% t/m 92,2%

Voorbeeld: (links halverwege:) als voor een deelgroep van 250 respondenten een percentage 50% wordt gemeten, dan verschillen andere groepen van zo'n grootte significant van die deelgroep als daarvoor minder dan 41,3% of méér dan 58,7% is gemeten. Bij kleinere of grotere gemeten percentages wordt deze marge kleiner.

De boodschap is dat in het algemeen gemeten verschillen van 1- tot 4%-punt niet als verschillen kunnen worden beschouwd; zij kunnen evengoed door het toevalskarakter van de steekproeven zijn veroorzaakt.

Gemiddelden

Ook om te bepalen of het verschil tussen twee gemeten gemiddelden (bijvoorbeeld het verschil tussen twee rapportcijfers) significant is of slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproeven, kan een t-toets worden verricht. Hoewel ook hier het precieze resultaat van geval tot geval verschilt, en met name ook afhangt van de gemeten waarden en de spreiding rond de gemiddelden, geldt in de praktijk in het algemeen, dat verschillen in rapportcijfers van 0,2 en hoger significant zijn³. (Bij een meting over een *deel* van de steekproef - bijvoorbeeld: over alleen de Rotterdamse *mannen* - ligt deze grens hoger.)

Noten

- Bij het berekenen van de betrouwbaarheidsmarge bij percentages kan worden uitgegaan van de volgende benaderende formule:

$$\text{absolute 95\%-betrouwbaarheidsmarge bij } p\% = 1,96 \times \sqrt{p(100-p)} / \sqrt{(n-1)},$$

waarbij n de omvang van de (deel-) steekproef is.

Een gemeten percentage van 50% in de A-lijst van de Omnibusenquête 2012 heeft dus een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(50 \times 50)} / \sqrt{1.289} = 2,7\%$. Evenzo heeft een gemeten percentage van 1% een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(1 \times 99)} / \sqrt{1.289} = 0,5\%$.

Bij alleen de 560 mannen in de A-lijst heeft een gemeten percentage van 50% evenwel een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(50 \times 50)} / \sqrt{559} = 4,1\%$, en is bij een gemeten percentage van 1% de betrouwbaarheidsmarge $1,96 \times \sqrt{(1 \times 99)} / \sqrt{559} = 0,8\%$.
- Voor de liefhebber: Als de gemeten aantallen van een verdeling in een steekproef van omvang n_1 worden aangegeven met n_{11}, \dots, n_{1k} , en die in een andere steekproef van omvang n_2 met n_{21}, \dots, n_{2k} , dan dienen we de twee steekproeven tezamen te beschouwen, en bedragen de gemiddelde verwachtingen per steekproef

$$e_{1i} = p_i \times n_1$$

respectievelijk

$$e_{2i} = p_i \times n_2,$$

waarbij de percentages $p_i = (n_{1i} + n_{2i}) / (n_1 + n_2)$ de procentuele verdeling in de gezamenlijke steekproef weergeven. We kunnen nu een waarde voor de toetsingsgrootheid

$$\chi^2 = \sum \{(\text{gemeten aantal} - \text{verwachte aantal})^2 / (\text{verwachte aantal})\}$$

bepalen door voor iedere groep de bijdrage $\{(\text{gemeten aantal} - \text{verwacht aantal})^2 / (\text{verwacht aantal})\}$ te berekenen:

$$\chi^2 = \sum \{(n_{1i} - e_{1i})^2 / e_{1i}\} + \sum \{(n_{2i} - e_{2i})^2 / e_{2i}\}.$$

Deze χ^2 dient met $(k-1)$ vrijheidsgraden te worden getoetst aan de hand van significantiegrenzen. (Doorgaans: voor een betrouwbaarheid van 95%.) Er is een significant verschil als χ^2 groter is dan zo'n significantiegrens.
- Voor de liefhebber: Als de gemeten gemiddelden worden aangegeven met m_1 respectievelijk m_2 , de bijbehorende gemeten standaarddeviaties met s_1 respectievelijk s_2 en de steekproefomvang met n_1 respectievelijk n_2 , dan is het verschil $(m_2 - m_1)$ met 95% zekerheid significant als

$$t = |m_2 - m_1| / (s \times \sqrt{(1/n_1 + 1/n_2)}) > 1,96$$

waarbij

$$s^2 = ((n_1 - 1) \times s_1^2 + (n_2 - 1) \times s_2^2) / (n_1 + n_2 - 2).$$

Als we eenvoudshalve mogen veronderstellen dat beide steekproefomvang even groot zijn (zeg: $n_1 = n_2 = n$), dan is deze toetsingsformule te vereenvoudigen tot

$$t = |m_2 - m_1| \times \sqrt{n} / \sqrt{(s_1^2 + s_2^2)} > 1,96.$$

Bijlage II Enquêtevragen van Ruimtelijke Ordening

De volgende vragen gaan over de gemeentelijke dienstverlening bij een initiatief.

1. Heeft u in 2012 iets willen doen waar u hulp of toestemming van de gemeente voor nodig had?
We bedoelen hier initiatieven die niet alleen in uw eigen belang waren. Voorbeelden: een evenement organiseren, een bankje voor de buurt aanvragen, een idee indienen voor de inrichting van de buitenruimte of voor het Stadsinitiatief, een vergunning voor een buurtfeest aanvragen, ...

☐ ja
☐ nee

=> Ga door naar vraag 52

2. Kunt u dit initiatief kort omschrijven?

3. Wist u waar u moest zijn bij de gemeente?

☐ ja
☐ nee

4. Hoe was uw ervaring met de gemeentelijke dienstverlening?

☐ goed (snel geholpen, waren bereid mee te denken / werken)
☐ matig
☐ slecht (duurde lang; waren niet echt bereid mee te denken / werken)

5. Wilt u uw antwoord kort toelichten?

6. Is het initiatief doorgegaan? (Of gaat het binnenkort door?)

☐ ja
☐ nee

7. Heeft het wel of niet krijgen van een financiële bijdrage van de gemeente daarbij een rol gespeeld?

☐ ja
☐ nee

De volgende vragen gaan over voedsel.

De gemeente wil graag weten hoeveel belangstelling er in Rotterdam is voor duurzaam geproduceerd voedsel en streekproducten. Streekproducten zijn producten die in de directe omgeving van de stad worden geproduceerd.

8. Kunt u aangeven waar u (of iemand anders uit uw huishouden) minstens zes keer per jaar voedsel koopt of vandaan haalt? (Meerdere antwoorden mogelijk!)

- ☐ bij de supermarkt
- ☐ bij de (gespecialiseerde) buurtwinkel
- ☐ bij een biologische winkel
- ☐ bij de producent (boer, kweker)
- ☐ uit een groentenpakket (vaak te bestellen via internet)
- ☐ uit mijn eigen tuin of volkstuin

9. Stel: u staat in de supermarkt, en u heeft voor een product de keuze uit drie varianten: biologisch, 'fair trade' en lokaal geproduceerd. Welke van deze drie eigenschappen vindt u het meest belangrijk?

- ☐ biologisch: geteeld met respect voor natuur, zonder chemische bestrijdingsmiddelen of kunstmest
- ☐ 'fair trade': producten vanuit eerlijke handel / producten die op een duurzame manier zijn geteeld
- ☐ lokaal geproduceerd: producten van lokale producenten / streekproducten
- ☐ alle drie even belangrijk
- ☐ alle drie *niet* belangrijk

10. Als u lokaal geproduceerd voedsel (streekproducten) belangrijk vindt: kunt u aangeven waarom u dat belangrijk vindt? (Meerdere antwoorden mogelijk! En als u lokaal geproduceerd voedsel *niet* belangrijk vindt: niets aankruisen.)

- ☐ het is goed voor het milieu (minder vervoer)
- ☐ ik help zo graag producenten in de omgeving
- ☐ ik wil graag weten waar mijn eten vandaan komt
- ☐ streekproducten zijn verser
- ☐ ik wil mijn eten zelf kunnen ophalen
- ☐ anders, namelijk

11. Duurzaam geproduceerd voedsel is voedsel dat met zorg voor mens en natuur is geproduceerd, waarbij zo zuinig mogelijk is omgegaan met natuurlijke bronnen als land, natuur en water, en waarbij zo min mogelijk bestrijdingsmiddelen zijn gebruikt. Koopt u wel eens duurzaam geproduceerd voedsel? (Meerdere antwoorden mogelijk!)

- ☐ ja, altijd
- ☐ ja, regelmatig
- ☐ ja, soms
- ☐ nee, te duur
- ☐ nee, geen constante kwaliteit
- ☐ nee, beperkt aanbod

- ☐ nee, want

- ☐ weet niet

- 12. Kiest u als u uit eten gaat bewust ...**
(Meerdere antwoorden mogelijk! En als niets van toepassing is: niets aankruisen.)

- ☐ een vegetarisch menu
☐ biologisch eten
☐ streekproducten

- 13. In Rotterdam zijn verschillende markten waar streekproducten en/of biologische producten worden verkocht. Hoe vaak heeft u deze markten bezocht in 2012?**

- a. de biologische weekmarkt op het Eendrachtsplein: keer
- b. 'Rotterdamse Oogst zaait' op het Noordplein: keer
- c. 'Rotterdamse Oogstmarkt' in het Museumpark: keer
- d. 'Rotterdamse Oogstfestival' op het Heemraadsplein: keer

De volgende vragen gaan over stadslandbouw.

- 14. Rond Rotterdam liggen landschappen waar nog veel landbouw en tuinbouw is. Dit boerenland wordt ook gebruikt om er te fietsen en te wandelen. Welk van de volgende gebieden heeft u in de afgelopen twaalf maanden wel eens bezocht? En wilt u een rapportcijfer geven voor de gebieden die u heeft bezocht? (10 = heel positief; 1 = heel negatief)**

	nee	ja	rapport- cijfer
a. Midden-Delfland (Schiedam - Delft)	☐	☐ →	
b. Oranjevuitenpolder (Hoek van Holland)	☐	☐ →	
c. Midden-IJsselmonde (tussen Rhoon en Barendrecht)	☐	☐ →	
d. Westland (Naaldwijk - Schipluiden)	☐	☐ →	
e. Krimpenerwaard (Lekkerkerk)	☐	☐ →	
f. Oostland (Berkel)	☐	☐ →	
g. Zuidplaspolder (tussen Nieuwerkerk en Gouda)	☐	☐ →	
h. Hitland (Capelle aan den IJssel)	☐	☐ →	
i. Oost-IJsselmonde (tussen Barendrecht en Zwijndrecht)	☐	☐ →	
j. Westvoorne (omgeving Brielle - Oostvoorne)	☐	☐ →	
k. Hoeksche Waard	☐	☐ →	
l. een ander boerenlandgebied, namelijk:			
<input type="text"/>	☐	☐ →	

- 15. Waarom was u daar toen? (Meerdere antwoorden mogelijk!)**

- ☐ ik bezoek zulke gebieden nooit
☐ om even buiten te zijn (fietsen, wandelen, etc.)
☐ om van het landschap te genieten (uitzicht, cultuurhistorie)
☐ om de natuur te ervaren (seizoenen, dieren en planten etc.)
☐ om een boerenbedrijf of tuinderij te bezoeken
☐ om met vrienden of familie samen te komen

☐ iets anders, namelijk

16. Bezoekt u wel eens een boerenbedrijf of tuinderij in de omgeving van Rotterdam, en zo ja: waarom?

☐ ik bezoek nooit een boerenbedrijf of tuinderij in de omgeving van Rotterdam => **Ga door naar vraag 18**

- ☐ om voedsel te kopen of eten
- ☐ om iets te leren over ons voedsel en/of de natuur (workshops, rondleidingen, etc.)
- ☐ om te ontspannen (terrasje, kinderfeestje, etc.)
- ☐ om actief bezig te zijn (vrijwilligerswerk, dieren verzorgen, oogsten, etc.)

☐ om een andere reden, namelijk

17. Hoe vaak bezoekt u zo'n boerenbedrijf of tuinderij?

- ☐ 1 keer per week of vaker
- ☐ 1 tot 3 keer per maand
- ☐ 1 tot 10 keer per jaar
- ☐ minder dan 1 keer per jaar

18. Wat moet er volgens u aan het boerenland buiten de stad worden verbeterd? (Meerdere antwoorden mogelijk!)

- ☐ niets; het is goed zoals het nu is
- ☐ de bereikbaarheid (openbaar vervoer, toegangswegen, etc.)
- ☐ de toegankelijkheid (aanwezigheid fietspaden en wandelpaden etc.)
- ☐ de kwaliteit van het landschap
- ☐ het aanbod van boerenproducten, activiteiten etc.

☐ iets anders, namelijk

☐ dat weet ik niet

19. Bent u in de afgelopen twaalf maanden wel eens in één of meer van de volgende soorten tuinen in of bij Rotterdam geweest? (Meerdere antwoorden mogelijk!)

- ☐ volkstuin
- ☐ buurtmoestuin
- ☐ schooltuin
- ☐ moestuin bij mij thuis
- ☐ moestuin bij iemand anders thuis
- ☐ ik ben de afgelopen twaalf maanden niet in dit soort tuinen in of bij Rotterdam geweest => **Ga door naar vraag 39**

20. Waarom was u daar toen? (Meerdere antwoorden mogelijk!)

- ☐ om even buiten te zijn
- ☐ om zelf voedsel te kweken
- ☐ om iets te leren over ons voedsel en/of de natuur
- ☐ om zelf actief bezig te zijn
- ☐ om met vrienden of familie samen te zijn

☐ om een andere reden, namelijk

De volgende vragen gaan over groen- en recreatiegebieden in en rond de stad.

21. Heeft u in de afgelopen 12 maanden de volgende groenvoorzieningen bezocht, en zo ja: hoe vaak?

En wilt u een rapportcijfer geven, alleen voor de voorzieningen die u heeft bezocht? (10 = heel positief; 1 = heel negatief)

	Afgelopen 12 maanden bezocht?			rapportcijfer:
	nee	ja		
Recreatiegebieden <u>buiten de stad</u>:				
a. Rottemeren	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
b. Lage Bergsche Bos	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
c. Hoge Bergsche Bos	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
d. Zevenhuizer Plas	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
e. Midden Delfland	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
f. Ackerdijkse Plassen	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
g. Hitland (Capelle aan den IJssel)	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
h. Oude Maas	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
i. Rhoonse Grienden	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
j. Bernisse	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
k. Brielse Meer	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
l. Strand Hoek van Holland	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
m. een ander bos of park in de omgeving van Rotterdam	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
n. een natuurgebied verder weg (bijv. Veluwe, Biesbosch)	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
Parken <u>binnen de stad Rotterdam</u>:				
o. Kralingse Bos	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
p. Het Park bij de Euromast	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
q. Museumpark	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
r. Vroesepark	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
s. Roel Langerakpark	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
t. Zuiderpark	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
Voorzieningen <u>bij u in de buurt</u>:				
u. Parkje of plantsoen in de buurt	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
v. Plein in de buurt	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
w. Speelveld in de buurt	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
x. Speeltuin in de buurt	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>
y. Kinderboerderij	☐	<input type="text"/>	keer →	<input type="text"/>

22. In het bovenste deel van de vorige vraag (bij 'a' tot en met 'n') werd een aantal natuur- en recreatiegebieden buiten de stad genoemd. Waarom bezoekt u deze gebieden wel eens?
(Meerdere antwoorden mogelijk!)

☐ ik bezoek deze recreatiegebieden nooit => Ga door naar vraag 24

- ☐ voor een wandelingetje, even buiten zijn, de hond uitlaten, enzovoorts
☐ om te genieten van de natuur, het groen
☐ om anderen te ontmoeten, voor sociale contacten
☐ om aan sport of spel te doen (u zelf of bijvoorbeeld uw kinderen)
☐ voor een bezoek aan culturele of horecavoorzieningen
☐ om te werken
☐ om een andere reden

23. Wat moet er volgens u aan de natuur- en recreatiegebieden buiten de stad worden verbeterd?
(Meerdere antwoorden mogelijk!)

- ☐ niets; het is goed zoals het nu is
☐ de veiligheid
☐ de inrichting
☐ het beheer en onderhoud
☐ de bereikbaarheid
☐ meer of andere leuke dingen om daar te doen
☐ iets anders, namelijk:

☐ dat weet ik niet / geen mening

24. Waarom bezoekt u wel eens een park in Rotterdam? Het gaat hier om de volgende parken: het Kralingse Bos, Het Park bij de Euromast, het Museumpark, het Vroesenspark, het Roel Langerakpark en het Zuiderpark.
(Meerdere antwoorden mogelijk!)

☐ ik bezoek deze parken nooit => Ga door naar vraag 26

- ☐ voor een wandelingetje, even buiten zijn, de hond uitlaten, enzovoorts
☐ om te genieten van de natuur, het groen
☐ om anderen te ontmoeten, sociale contacten
☐ om aan sport of spel te doen (u zelf of bijvoorbeeld uw kinderen)
☐ voor een bezoek aan culturele of horecavoorzieningen
☐ om te werken
☐ om een andere reden

25. Wat moet er volgens u aan de parken binnen de stad Rotterdam worden verbeterd?
(Meerdere antwoorden mogelijk!)

- ☐ niets; het is goed zoals het nu is
☐ de veiligheid
☐ de inrichting
☐ het beheer en onderhoud
☐ de bereikbaarheid
☐ meer of andere leuke dingen om daar te doen
☐ iets anders, namelijk:

☐ dat weet ik niet / geen mening

**26. Waarom bezoekt u wel eens een parkje of plantsoen bij u in de buurt?
(Meerdere antwoorden mogelijk!)**

- ☐ ik bezoek nooit een parkje of plantsoen bij mij in de buurt => **Ga door naar vraag 28**
- ☐ voor een wandelingetje, even buiten zijn, de hond uitlaten, enzovoorts
- ☐ om te genieten van de natuur, het groen
- ☐ om anderen te ontmoeten, sociale contacten
- ☐ om aan sport of spel te doen (u zelf of bijvoorbeeld uw kinderen)
- ☐ voor een bezoek aan culturele of horecavoorzieningen
- ☐ om te werken
- ☐ om een andere reden

**27. Wat moet er volgens u aan de parkjes of plantsoenen bij u in de buurt worden verbeterd?
(Meerdere antwoorden mogelijk!)**

- ☐ niets; het is goed zoals het nu is
- ☐ de veiligheid
- ☐ de inrichting
- ☐ het beheer en onderhoud
- ☐ de bereikbaarheid
- ☐ meer of andere leuke dingen om daar te doen
- ☐ iets anders, namelijk:

- ☐ dat weet ik niet / geen mening

**28. De vorige vragen gingen over drie soorten groen: natuur- en recreatiegebieden buiten de stad, stadsparken in Rotterdam en parkjes/plantsoenen bij u in de buurt. In welk soort groen moet de gemeente volgens u méér geld investeren?
(Slechts één antwoord aankruisen alstublieft!)**

- ☐ natuur- en recreatiegebieden buiten de stad
- ☐ grote parken binnen de stad
- ☐ kleinere buurtparken of plantsoenen
- ☐ de gemeente moet niet méér geld investeren in zulke soorten groen
- ☐ dat weet ik niet / geen mening

**29. Wie zouden volgens u moeten investeren in natuur- en recreatiegebieden buiten de stad, in stadsparken in Rotterdam en in buurtgroen in Rotterdam?
(Telkens meerdere antwoorden mogelijk!)**

a) Natuur- en recreatiegebieden buiten de stad:

- ☐ de gemeente Rotterdam
- ☐ andere gemeenten in de regio
- ☐ de provincie
- ☐ natuurbeheerorganisaties
- ☐ andere organisaties, zoals van boeren, bedrijven / instellingen, corporaties, ondernemers etc.
- ☐ bewoners
- ☐ anders, namelijk:
- ☐ geen mening

b) Stadsparken in Rotterdam:

- ☐ de gemeente Rotterdam
☐ natuurbeheerorganisaties
☐ andere organisaties, zoals van boeren, bedrijven / instellingen, corporaties, ondernemers etc.
☐ bewoners
☐ anders, namelijk:
☐ geen mening

c) Buurtgroen in Rotterdam:

- ☐ de gemeente Rotterdam
☐ natuurbeheerorganisaties
☐ andere organisaties, zoals van boeren, bedrijven / instellingen, corporaties, ondernemers etc.
☐ bewoners
☐ anders, namelijk:
☐ geen mening

30. In de natuur- en recreatiegebieden buiten de stad bevinden zich vaak verschillende voorzieningen, zoals cafés, winkels met streekproducten, natuurinformatiecentra, parkeervoorzieningen, fietsverhuur, etc. Waar in zo'n gebied zou u die voorzieningen het liefst zien?

- ☐ zo veel mogelijk onder één dak
☐ dicht bij elkaar in een klein gebied
☐ verspreid over het hele gebied
☐ geen voorkeur

31. Zou u eens willen overnachten in natuur- en recreatiegebieden in de omgeving van Rotterdam?

- ☐ nee, geen behoefte aan
☐ ja, kamperen
☐ ja, bed & breakfast
☐ ja, bijzondere vorm: op het water, in een huifkar, ...
☐ ja, een hotel
☐ ja, anders, namelijk

32. Mist u informatie over natuur- en recreatiemogelijkheden in en rond Rotterdam? (Meerdere antwoorden mogelijk!)

- ☐ nee
☐ ja, ik mis een overzicht van het totale aanbod in de regio
☐ ja, ik weet niet waar de natuur- en recreatiegebieden zich bevinden
☐ ja, ik weet niet wat voor soorten gebieden / landschappen er zijn
☐ ja, ik weet niet wat er te doen is (activiteiten)
☐ ja, anders, namelijk

33. Heeft u het afgelopen jaar het natuur- en recreatiegebied Midden Delfland bezocht?

- ☐ ja
☐ nee

=> Ga door naar vraag 36

34. Kunt u aangeven welke aspecten u het meest van belang vindt als onderdeel van uw bezoek aan Midden Delfland? U mag hier maximaal twee hokjes aankruisen.

- ☐ uitstraling en inrichting van het gebied zelf
☐ goede fietsroute(s) vanuit de stad naar dit gebied
☐ leuke dingen om te doen / voorzieningenaanbod (café, restaurant, winkel, informatie-centrum, sportactiviteiten...)
☐ wandel- en fietspaden in het gebied zelf
☐ allemaal even belangrijk
☐ ik vind iets anders belangrijk, namelijk

35. Wat moet er volgens u aan Midden Delfland worden verbeterd? (Meerdere antwoorden mogelijk!)

- ☐ niets; het is goed zoals het nu is
☐ de veiligheid
☐ de inrichting
☐ het beheer en onderhoud
☐ de bereikbaarheid
☐ meer of andere leuke dingen om daar te doen, zoals
☐ promotie / bekendheid van het gebied
☐ meer informatie over het gebied en de activiteiten
☐ iets anders, namelijk
☐ dat weet ik niet / geen mening

36. Heeft u het afgelopen jaar het natuur- en recreatiegebied Rottemeren (= Rottemeren, Lage en Hoge Bergsche Bos en Zevenhuizerplas) bezocht?

- ☐ ja
☐ nee

=> Ga door naar vraag 38

37. Kunt u aangeven welke aspecten u het meest van belang vindt als onderdeel van uw bezoek aan de Rottemeren? U mag hier maximaal twee hokjes aankruisen.

- ☐ uitstraling en inrichting van het gebied zelf
☐ goede fietsroute(s) vanuit de stad naar dit gebied
☐ leuke dingen om te doen / voorzieningenaanbod (café, restaurant, winkel, informatie-centrum, sportactiviteiten...)
☐ wandel- en fietspaden in het gebied zelf
☐ allemaal even belangrijk
☐ ik vind iets anders belangrijk, namelijk

**38. Wat moet er volgens u aan de Rottemeren worden verbeterd?
(Meerdere antwoorden mogelijk!)**

- ☐ niets; het is goed zoals het nu is
- ☐ de veiligheid
- ☐ de inrichting
- ☐ het beheer en onderhoud
- ☐ de bereikbaarheid
- ☐ meer of andere leuke dingen om daar te doen, zoals
- ☐ promotie / bekendheid van het gebied
- ☐ meer informatie over het gebied en de activiteiten
- ☐ iets anders, namelijk
- ☐ dat weet ik niet / geen mening

**39. Heeft u het afgelopen jaar de natuur- en recreatiegebieden langs de Oude Maas
(= Oude Maas en Rhoonse Grienden) bezocht?**

- ☐ ja
 - ☐ nee
- => Ga door naar vraag 50

**40. Kunt u aangeven welke aspecten u het meest van belang vindt als onderdeel van uw
bezoek aan de Oude Maas? U mag hier maximaal twee hokjes aankruisen.**

- ☐ uitstraling en inrichting van het gebied zelf
- ☐ goede fietsroute(s) vanuit de stad naar deze gebieden
- ☐ leuke dingen om te doen / voorzieningenaanbod (café, restaurant, winkel, informatie-
centrum, sportactiviteiten...)
- ☐ wandel- en fietspaden in het gebied zelf
- ☐ allemaal even belangrijk
- ☐ ik vind iets anders belangrijk, namelijk

**41. Wat moet er volgens u aan het natuur- en recreatiegebied Oude Maas worden
verbeterd?
(Meerdere antwoorden mogelijk!)**

- ☐ niets; het is goed zoals het nu is
- ☐ de veiligheid
- ☐ de inrichting
- ☐ het beheer en onderhoud
- ☐ de bereikbaarheid
- ☐ meer of andere leuke dingen om daar te doen, zoals
- ☐ promotie / bekendheid van het gebied
- ☐ meer informatie over het gebied en de activiteiten
- ☐ iets anders, namelijk
- ☐ dat weet ik niet / geen mening

